

Střední škola, základní škola a mateřská

škola JISTOTA, o. p. s.

ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

ŠKOLNÍ DRUŽINA

OBSAH

1. Identifikační údaje.....	3
2. Strategie edukační práce ve školní družině	4
2.1. Kurikulum a edukace ve volném čase.....	4
2.2. Plnění cílů a úkolů edukace ve volném čase ve školní družině	6
2.3. Plánování ve školní družině	7
2.4. Organizace práce a režim dne ve školní družině.....	7
2.5. Náplň práce vychovatele	9
2.6. Kontrola a evaluace práce ve školní družině.....	9
3. Prostorové, materiální a personální charakteristiky školní družiny	10
4. Edukační program školní družiny	11
4.1. Poznámky k edukačnímu programu	11
4.2. Odpočinkové činnosti.....	11
4.3. Zájmové a rekreační činnosti	13
4.3.1 Literárně-dramatické činnosti.....	13
4.3.2 Praktické činnosti.....	15
4.3.3 Výtvarné činnosti.....	16
4.3.4 Hudební činnosti.....	17
4.4. Pohybové a tělovýchovné aktivity.....	18
4.5. Příprava na vyučování.....	20
4.5.1 Podoby přípravy na vyučování.....	20
4.5.2. Písemné domácí úkoly.....	21
4.5.3. Vycházky a jejich využití ve školní družině.....	21
4.5.4. Literární výchova a výchova k čtenářství.....	22
4.5.5 Didaktické hry.....	22
5. Použitá literatura.....	25

1. Identifikační údaje

Název vzdělávacího programu:

Školní vzdělávací program pro školní družinu

Motivační název:

JISTOTA

Předkladatel:

Název školy: Střední škola, základní škola a mateřská škola JISTOTA, o.p.s.

REDIZO: 60025667

IČ: 25342924

adresa školy: Tetín 1506/1, 796 01, Prostějov

ředitelka školy: PhDr. Marie Turková

Kontakty: Zástupci ředitele školy: PhDr. Květoslava Rolná, Ing. Olga Krpcová

Telefon: 603 837 992, 582 360 007

e-mail: pvtetin@pvtetin.cz

www: www.pvtetin.cz

Fax: 582 360 007

Zřizovatel:

Zřizovatel: OS na pomoc zdravotně postiženým LIPKA

Adresa zřizovatele: Tetín 1506/1, 796 01, Prostějov

Telefon: 582 360 295

e-mail: OSLIPKA@OSLIPKA.cz

www: www.OSLIPKA.cz

Platnost dokumentu: od 1.9. 2007 s dodatky od 1.3. 2008

Koordinátor ŠVP: Mgr. Petr Rejkuba

podpis, razítko

2. Charakteristika školy

1/ Úplnost a velikost školy

Škola je zřízena pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (kombinace postižení). Je školou úplnou - poskytuje komplexní vzdělávání na 1. a 2. stupni. Vzdělávání v současnosti probíhá v 10 třídách. V oblasti základního vzdělávání poskytujeme vzdělávání ve třídách základní školy, základní školy praktické a základní školy speciální (včetně rehabilitačního vzdělávacího programu). Výchovně-vzdělávací péče je poskytována ve školní družině, v pravidelné zájmové činnosti (kroužky: keramický, pracovní terapie, pěvecký - muzikoterapie, práce s počítačem), práce logopedické poradny, poradna pro děti s porušeným autistickým spektrem, poradna pro prevenci sociálně patologických jevů, poradna profesionální orientace a nepravidelná zájmová činnost.

Škola má kapacitu : 1)základní škola 56 z toho 34 základní škola a základní škola praktická
35 základní škola speciální

2) přípravný stupeň základní školy speciální 7

3) mateřská škola 5

Každý žák má vypracovaný individuální vzdělávací plán a tak lze vzdělávat v jedné třídě žáky základní školy i základní školy praktické. Ke všem žákům se přistupuje zcela individuálně.

Škola je umístěna v těsné blízkosti centra města. Je snadno dostupná městskou hromadnou dopravou ze zastávky Brněnská. Vzhledem k naplněnosti autobusů MHD žáky jiných škol, není možné přepravovat v pravidelných linkách děti na vozičkách. Z toho důvodu škola zabezpečuje vlastní autobusovou linku po městě Prostějově, která zajišťuje dopravu dětí do školy. V autobusu je zajištěn dozor pracovníky školy. Žáci ze vzdálených míst okresu a z jiných okresů jsou do školy a ze školy dopravováni sociálním automobilem školy nebo automobilem partnerské organizace OS LIPKA. U školy je také dostatek parkovacích míst (přímo v ulici Tetín, v atriu školy, případně u komunikace na Brněnské ulici).

2/ Vybavení školy : (materiální, prostorové, technické, hygienické)

a) Materiální vybavení

Škola má k dispozici široké spektrum didaktických pomůcek (učebnic, pracovních sešitů, metodických příruček, výukových CD, videokazet, DVD, filmů, knih, ap.), sportovního nářadí a náčiní, hudební nástroje (klavír, elektronické klávesy, kytary, sadu orffovských melodických a rytmických nástrojů), keramická pec, podpůrné rehabilitační pomůcky (vertikalizační fixační stojany, polohovací židle Aris, chodítka, relaxační bazény s kuličkami, polohovací pomůcky, ap.) Každá třída má svůj televizor současně s videorekordérem a DVD přehrávačem, dva počítače, tiskárnu nebo scanner, nově je zřízena relaxační místnost Snoezelen, vybavenou cvičnou kuchyní, vybavené školní dílny, školní pozemek, cvičebnu, keramickou dílnu, součástí školy je oddychový kout na školní zahradě.

Každá třída je vybavena prostorem pro výuku (lavicemi s individuálně nastavitelnou a zvedací deskou, židlemi nastavenými podle velikosti žáků a bezprašnou tabulí pro psaní fixem). Každá třída je vyzdobena didaktickými obrázky z oblasti aktuálně probíraného učiva i nástěnkami s výrobky žáků, všechny místnosti jsou barevně vymalované. V každé třídě je také relaxační koutek s kobercem a polštářky a dostatkem materiálu pro volno-časové

aktivity, v řadě tříd jsou i válendy nebo postýlky pro odpočinek dětí a žáků, ribstoly, v některých třídách jsou rotopedy ap.

b) Prostorové vybavení

Škola využívá polovinu budovy. Druhou polovinu využívá OS LIPKA.

Má k dispozici :

- 10 tříd,
- školní dílnu(pro práci se dřevem,kovem a dalšími materiály),
- cvičnou kuchyni (kde probíhá vyučování vaření a domácích prací),
- tělocvičnu-cvičebnu (vybavení : žíněnký, ribstoly, gymnastické míče, overbaly, rotopedy, posilovací přístroje, trampolína, ap, tělesná výchova může probíhat i na nedalekém dětském hřišti na Sídl.Tylova ul. - Brněnská),
- relaxační místnost pro multisenzorickou výchovu tzv. Snoezelen,
- jídelnu (obědy a svačinky dovážíme z vedlejší školy),
- výdejnu stravy,
- keramickou dílnu,
- školní pozemek,
- zahradu s oddechovým koutem,
- 2 kanceláře,
- šatny jsou umístěny ve vestavných skříních na chodbách.

Prostory školy odpovídají didaktickým, hygienickým a estetickým požadavkům.

Informatika bude vyučována v kmenových třídách na počítačích určených pro žáky a současně v externích prostorech (v počítačové učebně projektu HANDICAP ve Výšovicích, kde je k dispozici 12 počítačů).

Výuka přírodovědných předmětů (fyzika, chemie, přírodopis) probíhá s využitím specializovaných pomůcek v kmenových třídách.

c) Technické vybavení

Vybavení výpočetní technikou již odpovídá Standardu ICT. Každá třída je vybavena dvěma počítači, z nichž jeden je určen pro pedagoga a jeden pro žáky. Každý počítač je připojen k síti a poskytuje neomezený přístup k internetu. K dispozici pro prezentaci při výuce je také dataprojektor a promítací plátno. Každá stanice má nainstalován balík kancelářských aplikací MS Office a celou řadu výukových programů.

Učitelé mají prostor pro přípravu na vyučování a další administrativní práce ve svých kmenových učebnách.

Prostor pro udržování osobní hygieny je umožněn ve třídách v koutku s umyvadlem a ručníky a na sociálním zařízení.

d) Hygienické vybavení

Prostor pro udržování osobní hygieny je umožněn v dostatečném množství sociálních zařízení vybavených umyvadly, papírovými ručníky, mýdly ap. K dispozici jsou sprchy v každém nadzemním podlaží, kde je i dostatečné množství WC včetně bezbariérových.

Udržování duševní hygieny umožní nově otevřená relaxační multisenzorická místnost tzv. Snoezelen.

e) Využívané didaktické a terapeutické techniky a metody

- fixace písmen s pomocí první hlásky ve slově, cvičení fonemického sluchu
- analyticko-syntetická metoda výuky čtení (osvojení písmene-spojení do slabiky- vytváření slov s otevřenou slabikou)
- globální čtení (určení názvu obrázku-přidělování slov-párování slov, rozlišování slov bez opory obrázku)
- sociální čtení – metoda, která se prolíná všemi předměty – orientace v základních symbolech, předmětech a jevech, se kterými se dítě bude v životě setkávat – párování, rozlišování, řazení obrázků a předmětů do kategorií, praktický nácvik
- sociální počty – v oboru 1-5, počítání předmětů v běžných životních situacích, při sebeobsluze, udržování hygieny apod.
- procvičení celých paží, prstů a zápěstí před psaním s využitím motivačních říkanek
- uvolnění spazmů na prstech a dlaní před psaním s využitím masáže a kuličky
- průpravná grafomotorická cvičení (kroužení, tečkování, svislé a vodorovné krátké a dlouhé čáry, vlny, smyčky)
- psaní prvků velkých tiskacích písmen s využitím hůlkové písanky
- uvědomování si počtu – přidělování obrázků a kostek k příslušným číslům, propojení počtů s časovou orientací – dny v týdnu – 1-5, příp. 1-7
- sčítání a odčítání v oboru 1-5 s využitím rozkladu a spojení kostek,
- TEACH program – program pro výuku žáků s poruchou autistického spektra – vytvoření strukturovaného a jasného prostředí, výuky a časového režimu
- Metoda demonstrace a rozboru obrázku
- Metoda soustředěného poslechu a rozboru jednoduché pohádky a říkanky s využitím ilustračních obrázků
- Cvičení časové orientace – dny v týdnu – rozlišování podle barev a činností v jednotlivých dnech, roční období a měsíce podle počasí
- Párování obrázků a předmětů ve strukturované krabici
- Rozlišování obrázků a předmětů podle různých kritérií (barva, materiál, geometrický tvar, velikost, povrchové vlastnosti....)
- Řazení obrázků a předmětů do kategorií (potraviny, oblečení, zvířata, dopravní prostředky, hygienické potřeby, školní potřeby)
- Gymnastika mluvidel, dechová a fonační cvičení
- Aktivní muzikoterapie (hra na rytmické Orffovy nástroje při zpěvu písničky, bušení do nástrojů – vybití energie, jednoduchá rytmická cvičení – rychlé a pomalé tleskání)
- Receptivní muzikoterapie – soustředěný poslech klidné relaxační hudby – soustředění, zklidnění, hlazení jemnými materiály
- Hudebně-pohybové hry s využitím rytmických orffovských nástrojů
- Nácvik sebeobslužných návyků v běžných životních situacích, dbání na maximální možnou podporu samostatnosti
- Cvičení manipulačních činností s jemnými a malými předměty
- Bazální stimulace – stimulace zraku, sluchu a rovnovážného ústrojí
- Míčkování
- Polohování s využitím podkládání polštářky a měkkými materiály
- Hipoterapie
- Canisterapie
- rehabilitace v NZZ OS LIPKA
- Alternativní komunikační metody

3/ Charakteristika pedagogického sboru (velikost sboru, kvalifikovanost)

Pedagogický sbor má 31 členů, z toho 18 učitelů (16 speciálních pedagogů, 2 odborní učitelé), 8 asistentů pedagoga, dva vychovatelé. V současnosti splňují všichni pedagogové kvalifikační předpoklady pro přímou výchovnou činnost ve škole zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle zákona 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících. Ve škole dále pracuje 1 dobrovolník, 1 osobní asistent, 1 ekonom, 1 asistent ředitele a ekonoma, 3 správní zaměstnanci.

Na škole působí tito specializovaní pracovníci: ředitel, 2 zástupci ředitele, výchovný poradce, metodik prevence sociálně patologických jevů, poradce pro žáky s poruchou autistického spektra, koordinátor-metodik ICT, školní logoped, školní psycholog, 2 vedoucí metodických sdružení.

Všichni pedagogičtí pracovníci se dále vzdělávají. Absolvovali kurzy informační gramotnosti v rámci SIPVZ, s programem Bakaláři, účastní se hodin anglického jazyka a řady školení a odborných konferencí zaměřených na rozšiřování znalostí a vědomostí v oblasti speciální pedagogiky, pedagogiky a psychologie a jednotlivých předmětů. Všichni pracovníci jsou pravidelně proškolení v oblasti Bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a v oblasti poskytování První pomoci, získávání financí z ESF ap.

4/ Charakteristika cílové skupiny žáků

Cílovou skupinou žáků jsou děti se speciálními vzdělávacími potřebami (kombinace postižení), u kterých je indikováno zařazení do speciálního režimu vzdělávání. Žáci, kteří nevládají požadavky, které jsou kladeny na žáky v „klasické“ základní škole. Naši žáci vyžadují individuální přístup, omezení v některých předmětech na základě individuálních schopností a možností každého jedince. Všichni mají vypracovaný individuální vzdělávací plán.

5/ Dlouhodobé projekty, mezinárodní spolupráce

Mezi dlouhodobé projekty se řadí především akce, při kterých dochází ke kontaktům s intaktní běžnou populací a maximálně možnou integrací zdravotně postižených do běžné společnosti. Patří mezi ně především akce:

- „Kluci holky pojďte mezi nás“ – společná výuka s dětmi z „klasických“ škol,
- setkání se sportovci – basketbalisté, tenisté,
- pravidelné zapojení rodičů žáků do práce zájmových kroužků
- každým rokem se účastníme sportovního dopoledne ve spolupráci se ZŠ E. Valenty v Prostějově,
- pořádají se také pravidelná kulturní vystoupení a prezentace školy u přátel a sponzorů školy,
- škola pravidelně dojíždí na hipoterapii do HELIOS Mostkovice,
- ve škole je prováděna canisterapie 1x týdně,
- 2x ročně žáci stráví den na dopravním hřišti,
- druhým rokem sponzorujeme mravenečníky a mládě mravenečníka v ZOO Olomouc na Svatém Kopečku,
- pravidelně se účastníme divadelních představení v divadle i ve škole,
- každoročně se pořádá dobročinná aukce, jejíž výnos se využívá ve prospěch školy,
- třikrát ročně škola vydává svůj časopis „Vlaštovka“,

- spolupráce s MH TESCO při veřejné sbírce a stálá výstava prací žáků a informace o škole na nástěnce v TESCO,
- stálá výstava prací dětí a žáků a veřejná sbírka v HM ALBERT – BERTÍCI,
- dlouhodobým projektem je také speciální linka, která zajišťuje svoz dětí do školy,
- v oblasti mezinárodní spolupráce se škola angažuje hlavně vypracováváním projektů na získání finančních prostředků z fondů Evropské unie,
- spolupráce s obcí Výšovice na Projektu HANDICAP – chráněné bydlení, rehabilitace, střední škola, ap.
- výměna zkušeností s pedagogy a žáky z Rakouska, Itálie, Švédska, Dánska
- účast a vystoupení na Mezinárodním hudebním festivalu

6/ Spolupráce s rodiči a jinými subjekty

Spolupráce s rodiči probíhá každodenně při pravidelných kontaktech s pedagogy a na společných třídních schůzkách, kde mají možnost vznášet náměty k práci školy,

- 4x ročně a dle potřeby jsou svolávána celoškolská setkání rodičů, kde jsou seznámeni s plánem práce, výroční zprávou, rozpočtem ap.
- Rodiči je nabízena a využívána účast v zájmových kroužcích, která se velmi osvědčují, a rodiči je využívána,
- rodiče organizují pro žáky školy akce,

Spolupráce s organizacemi státní správy a samosprávy:

- Městským úřadem v Prostějově,
- Krajským úřadem Olomouckého kraje,
- obcí Vršovice

Spolupráce s dalšími organizacemi:

- spolupráce s Občanským sdružením LIPKA, které naší škole poskytuje služby rehabilitace a klinické logopedie, svozu a rozvozu dětí a žáků do školy a ze školy,
- pravidelně se scházíme s žáky ZŠ E. Valenty v Prostějově,
- s hráči BK - ORLI Prostějov,
- setkání na mistrovstvích světa v tenise, basketbalu, nohejbalu ap.,
- spolupráce se středními školami : SZŠ Prostějov, RG Prostějov, CMG Prostějov, SPŠO Prostějov , SOU obchodní Prostějov při zajišťování humanitárních veřejných sbírek, humanitární aukce ap.
- PF UP Ol, SPGŠ Přerov, VOŠPS a SPGŠ Kroměříž, FF UP Ol, PF MU Brno, CARITAS Olomouc, RG Prostějov, LF UP Ol, Střední škola sociální péče a služeb Zábřeh, SPGŠ Boskovice, SZŠ Prostějov, CMG Prostějov – studenti vykonávají na naší škole průběžnou a dlouhodobou praxi
- OS PODANÉ RUCE - zajišťování osobních asistentů
- OS POMOCNÁ RUKA
- CREDO Olomouc, Uničov – výměna zkušeností a vzájemné stáže

Místo ŠD v koncepci práce školy

Volný čas tvoří důležitou složku životního stylu každého člověka a je považován za opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přináší nám radost, uspokojení a uvolnění. Zvláště v moderní době, kdy

jsou na člověka kladeny vysoké požadavky z hlediska podání výkonu a neustálého přívalu informací a povinností je trávení volného času důležitou složkou duševní hygieny. U každého člověka je volný čas pojímán různým způsobem a vychází ze životního stylu, jako systému hodnot, projevujícím se v chování i ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek. Z toho vyplývá i poměr práce a volného času, kdy jedna skupina lidí pojímá práci jako své životní poslání a další žije svými koníčky a jinými požitky a pracovní povinnosti chápe jako nutné zlo. Ideálem je tedy rovnováha povinností a volného času. (Pávková)

Z toho vychází i nutnost pedagogického ovlivňování volného času a také nezbytná úloha školních a mimoškolních institucí. Zvláštní skupinu v této oblasti tvoří žáci se specifickými vzdělávacími potřebami a školní instituce, které se zabývají jejich edukací. Vzhledem k vysoké míře únavy po podávání školních výkonů právě u těchto žáků nabývá na důležitosti otázka trávení volného času.

Každý člověk má svůj život ve vlastních rukou. Někteří jsou ale odkázáni na pomoc druhých od nejútlejšího věku až po stáří. Je to určité procento jedinců s postižením mentálním, tělesným, smyslovým, zdravotně oslabených, či s poruchou sociálních vztahů, které se nachází v každé společnosti. Zejména pak děti, s takovýmto postižením mají mít přednostní právo na láskyplnou a systematickou výchovu a vzdělání ve školním kolektivu. Dnešní doba již umožňuje cílenou péči ve speciálních školách, školních družinách, stacionářích a jiných zařízeních na pomoc jakkoli handicapovaným dětem.

I v době procesu integrace těchto žáků do běžných škol jsou dále zřizována specializovaná školská zařízení. Řadí se sem i **Speciální škola, o.p.s., Tetín 1, Prostějov**, která je nestátní neziskovou organizací poskytující komplexní péči žákům s kombinovaným postižením, u kterých je indikováno zařazení do speciálního režimu vzdělávání. V současnosti sdružuje třídy mateřské školy speciální, základní školy, základní školy praktické, základní školy speciální a přípravného stupně základní školy speciální. Z hlediska účelného trávení volného času zřídila škola pro tyto žáky školní družinu, která je školským zařízením zájmového vzdělávání, určeným pro děti zaměstnaných rodičů, kteří si nemohou své děti vyzvedávat ihned po ukončení vyučování. Činnost školní družiny ale probíhá **pouze ve dnech školního vyučování**.

Činnost školní družiny při Speciální škole, o.p.s. se řídí **vyhláškou MŠMT č. 74/2005 Sb. o zájmovém vzdělávání a školním řádem**.

Opodstatnění školní družiny v celkovém systému práce školy spočívá zejména v těchto oblastech:

- možnost účelného odborného pedagogického řízení volného času po vyučování
- možnost zaopatření dětí zaměstnaných rodičů
- možnost účelného trávení volného času, který zbývá do zahájení a po ukončení zájmových kroužků
- poskytování relaxace v klidném a známém prostředí po ukončení vyučování
- možnost rozvíjení ve všech složkách výchovy a po domluvě s učiteli i propojení s vyučováním
- v návaznosti na vyučování řešení výchovných, ale i prospěchových problémů formou řízené přípravy na vyučování
- v návaznosti na školní vzdělávací program školy zábavné opakování a prohlubování učiva formou didaktických her

3. Konkrétní cíle vzdělávání

1/ Zaměření školy

Naše škola poskytuje vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením a to v několika oborech základní školy příp. základního vzdělávání:

- základní škola
- základní škola praktická
- základní škola speciální

Tento školní vzdělávací program se vypracovává pro žáky ve školní družině. Cílovou skupinu tedy tvoří žáci s kombinovanými vadami bez diagnostikované mentální retardace, u kterých je indikováno zařazení do speciálního režimu vzdělávání. Vyžadují tedy odlišný přístup ve vzdělávání, než který je prosazován na majoritních základních školách.

Vzdělávání našich žáků základní školy se tedy vyznačuje těmito specifiky:

- v jednotlivých odděleních je snížený počet žáků
- se žáky základní školy jsou v jednom oddělení i žáci základní školy praktické
- vzdělávání je úzce propojeno s další speciálně pedagogickou a rehabilitační péčí (fyzioterapie, klinická a školní logopedie, spolupráce se školním psychologem), pravidelná účast na hipoterapii, canisterapii a cvičení v rehabilitačním bazénu)
- dochází tedy ke spolupráci s dalšími odborníky (s lékaři, psychology, sociálními pracovníky apod.)
- práce je přizpůsobována aktuálnímu zdravotnímu stavu a charakteru postižení jednotlivých žáků – po konzultaci se školským poradenským zařízením dochází k přizpůsobování obsahu, didaktických prostředků a případně i délky vyučování

Vzhledem k výše uvedeným specifikům se ve vzdělávání zaměříme na tyto priority:

- poskytování maximální možné speciálně pedagogické podpory výchovy
- výchova má vést ke kompenzaci handicapu
- výchova vede k překonání problémů, které způsobuje zdravotní postižení
- je třeba umožňovat maximální možný kontakt s většinovou populací, spolupráci s majoritními základními školami v regionu (pravidelné návštěvy, pořádání společných kulturních a sportovních akcí), budeme pořádat dny otevřených dveří a informovat veřejnost o našich aktivitách pomocí hromadných vzdělávacích prostředků, vlastních internetových stránek a školního zpravodaje
- výchova má vést k integraci a maximálnímu zařazení do života společnosti, být co možná nejsamostatnější a nezávislý, pomocí pracovního vyučování a dalších předmětů podporovat budoucí profesionální orientaci
- je třeba podporovat blízkou komunikaci s rodinou a dohlížet na propojení školní družiny a práce v domácím prostředí
- výchova musí probíhat v klidném prostředí s motivačními a stimulačními prvky
- je třeba využívat nejmodernějších metod, které budou podporovat kreativitu, spolupráci a vzájemnou pomoc, zejm. projektové a tvořivé vyučování

- výuka musí probíhat v úzké spolupráci se školou (zejm. s jednotlivými třídami, zájmovými kroužky a dalšími mimoškolními aktivitami sportovního a kulturního charakteru)

Práce ve školní družině vychází z obecných požadavků na edukaci ve volném čase s modifikací danou specifickými vzdělávacími potřebami jednotlivých žáků. Práce bude vycházet z individuálních vzdělávacích plánů a kontaktů s třídními učiteli. Program dále akceptuje fakt, že školní družinu společně navštěvují žáci různých věkových a schopnostních skupin a je tedy třeba poskytnout takové široké spektrum činností, které bude odpovídat jejich potřebám

Vzhledem k nejnovějším vývojovým trendům, kdy společnost musí reagovat na sociálně negativní a patologické jevy ohrožující děti a mládež je třeba vybavit je vědomostmi, dovednostmi a postoji pomáhajícími odolávat nástrahám, které současná společnost připravuje. Pro práci ve školní družině je třeba stanovit tyto globální výchovné cíle, které poskytují obecné výstupy, které mohou být u každého žáka variabilní a musí být flexibilně přizpůsobovány podle míry specifických vzdělávacích potřeb. Pro školní družinu platí obecný cíl – výchova všestranně harmonicky rozvinutého člověka, a to pomocí složek výchovy, zpravidla označované jako: rozumová, mravní, tělesná, estetická, pracovní. Zaměření výchovy musíme konkretizovat podle současné společnosti, místa, kde dítě žije, s přihlédnutím na jeho speciální potřeby. Jedním z důvodů, proč rodiče do družin přihlašují své děti, je snaha čelit sociálně patologickým jevům ohrožujícím děti a vybavit je vědomostmi, dovednostmi a postoji pomáhajícími odolávat nástrahám, které současná společnost připravuje. Výchovné působení musí reagovat na nebezpečí, jakým i jsou drogová závislost, nesnášenlivost, agresivita, alkoholismus apod.

Je potřeba se zvláště zaměřit na tyto oblasti :

1. *Výchova ke zdravému životnímu stylu*

- výchova k odpovědnosti za svou osobu dodržováním pravidelných režimových opatření (střídání přiměřeného zatížení a relaxace)
- dodržování zásad duševní hygieny (vyrovnání se životními i školními problémy, kompenzace jednostranného duševního zatížení dalšími činnostmi)
- posilování tělesné zdatnosti, dodržování osobní hygieny formou každodenně zařazovaných pohybových aktivit a pobytu ve zdravém prostředí
- rozvoj emocionální stránky osobnosti pravidelným zařazováním organizovaných psychoher, socioher, dramatické výchovy, kreativních činností, ale i podporou neformálních kontaktů mezi spolužáky
- pěstování pracovních návyků a povinností formou pravidelně zařazovaných praktických činností

2. *Posilování komunikačních dovedností*

- kultivace slovního i mimoslovního projevu (pravidelná neformální komunikace mezi vychovatelem a žáky i žáky navzájem, pravidelné zhodnocení a konzultace prováděných činností, vyjádření myšlenky psaným, výtvarným, dramatickým a pohybovým projevem)
- rozvíjení slovní zásoby a schopnosti ji přiměřeně používat (hádanky, pořekadla, literární činnosti)
- schopnost naslouchat
- komunikace s uplatněním osobnosti ve skupině (přiměřené prosazování vlastních názorů a schopností při skupinové diskusi, hrách, vhodně vedených soutěžích)

- komunikace v různých sociálních prostředích (návčik různých modelových situací)

3. Zvyšování sociálních kompetencí

- rozvíjení sociální orientace – vedení k odpovědnosti v sociálních vztazích, odpovědnosti za své chování, k vlastní odpovědné životní cestě
- schopnost svobodně a odpovědně řešit konkrétní životní situace na základě seberegulace
- schopnost hodnotit a přijímat důsledky svého chování

4. Schopnost najít své místo ve skupině a ve společnosti

- sebepoznání za účelem uplatnění ve skupině
- zvýšení sebevědomí kladným hodnocením
- vytvoření vlastní bezpečné sociální skupiny

5. Formování životních postojů

- vytváření žádoucích hodnotových orientací
- porozumění, tolerance, schopnost a ochota pomoci

Školní družina tedy při uskutečňování těchto cílů **musí plnit tyto funkce:**

- **sociální** (poskytovat možnost sociálních kontaktů v přátelském prostředí, být prostředkem procesu socializace do společnosti)
- **relaxační** (poskytovat vhodné možnosti účelného odpočinku podle výběru každého žáka)
- **regenerační** (poskytuje možnost obnovení sil, zlepšení školních výkonů)
- **kompensační** (kompenzace jednostranného teoretického zatížení po výuce formou účinné relaxace a poskytování možností pohybu)
- **výchovná**

Cílem tohoto výchovně vzdělávacího plánu je objasnit funkci a poslání hlavních druhů výchovně vzdělávacích činností uskutečňovaných ve školní družině, úkolem je pak podporovat rozvoj pedagogického myšlení a každodenní výchovně vzdělávací práci vychovatele.

4. Délka a časový plán vzdělávání

Plán školní družiny je zpravidla součástí celoročního plánu školy. Formulování plánu napomáhá i stanovování cílů výchovného působení, je pojistkou proti stereotypu. Školní družiny při plánování vycházejí ze školního programu a ze specifík zařízení pro volný čas dětí, mají volnost témat, užitých prostředků a metod. Náplní práce školní družiny by však neměly být jen činnosti opakující se z týdne na týden, ale i několik významnějších akcí, na jejichž přípravě se děti budou aktivně podílet (besídky s jejich vystoupeními, výstavy dětských prací, slavnosti, sportovní utkání a soutěže, atd.). podrobnější plány jsou zachyceny v tzv. **Měsíčních tematických plánech**, ve kterých jsou zpravidla zahrnuty konkrétní úkoly a činnosti. Často je činnost družiny hodnocena veřejností podle prezentace dětských prací. Je důležité mít nástěnky, výstavky.

Konkrétní týdenní plán viz. Příloha č. 1

5. Formy vzdělávání

a) Příležitostná

Vzhledem k tomu, že žáci přicházejí i odcházejí z družiny v nepravidelných časových intervalech, tuto formu vzdělávání nevyužívají.

b) Pravidelná

Tato forma se realizuje zejména činností zájmových útvarů s přihlášenými účastníky (Keramický kroužek, Kroužek práce s PC, Muzikoterapie).

c) Táborová

Vzhledem k tomu, že školní družinu navštěvují děti s těžkými kombinovanými vadami, je pro nás tato forma vzdělávání náročná na její realizaci, nebo využívání.

d) Osvětová

Žáci jsou v rámci Minimálního preventivního programu školy průběžně seznamováni s prevencí sociálně patologických jevů i k různým oblastem zájmových činností.

e) Individuální práce

I ve školní družině mají žáci dostatek prostoru pro individuální činnosti a samostatné rozhodování např. dobrovolná účast ve výtvarných soutěžích.

f) Využití nabídky spontánních činností

V ŠD je nabídka těchto činností bohatá kromě organizovaných zájmových aktivit, je zde prostor pro neformální kamarádkou komunikaci

2. STRATEGIE EDUKAČNÍ PRÁCE VE ŠKOLNÍ DRUŽINĚ

2.1. Kurikulum a edukace ve volném čase

Pojetí tohoto programu vychází z nejnovějších poznatků o tvorbě kurikulárních dokumentů. Do teorie i praxe současné obecné a v našem případě i speciální pedagogiky se tedy dostává poměrně nový pojem **Kurikulum**. V zásadě se rozlišují tři základní významy tohoto pojmu:

1. **Výchovně -vzdělávací program**, projekt, plán (vytyčení směru, délky a cíle trasy)
2. **Průběh a obsah edukačního působení**, vše, co je zahrnuto ve vzdělávacích osnovách a metodických příručkách
3. **Obsah veškeré zkušenosti**, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech ke škole se vztahujícím, její plánování a hodnocení, jde o výsledek, zkušenost, kterou si dítě osvojí. Vše, co dítě ve škole získá, včetně úsilí, které ke zdárné výsledku vynaloží.

Jeho komplexní zavedení má význam pro komplexní řešení cílů, obsahu, strategií a metod způsobů organizace a hodnocení školní výchovy a vzdělávání.

Edukační program školní družiny tedy bude odpovídat na tyto základní otázky:
PROČ jsme si zvolili tento cíl?
V ČEM spatřujeme jeho zásadní význam pro dítě?
JAK a KDY chceme cíl naplnit?
CO bude hlavním obsahem?
Jaké **PODMÍNKY** pro uskutečnění záměrů musíme vytvořit? Jak zkontrolujeme **VÝSLEDKY**, kterých jsme fakticky dosáhli
(Opravilová, Gebhartová, 2003)

Ve speciální pedagogice se mj. problematice kurikula věnuje i Jesenský (2000) a rozlišuje tyto druhy

- **formální**, zahrnující projekt cílů, úkolů, obsahu, prostředků a organizace působících jako hlavních proud edukace (institucionálně obyčejně vázané na školu)
- **neformální** zahrnující vzdělávací a výchovné aktivity, které mají širší dosah a nemusí být obsahem hlavního směřování edukačních aktivit a intervencí (institucionálně prezentované i mimoškolními zařízeními)
- **skryté** vyjadřuje další souvislosti i širší kontexty, jež programy přímo nezahrnují, které dotvářejí podmínky a atmosféru působení vzdělávacího programu

Pro komprehenzivní speciální pedagogiku (dále KSP) je zde podstatná ta skutečnost, že kurikulum na rozdíl od učebních plánů a osnov pracuje s možností přesahu učiva do aktivit, které nejsou běžnou součástí vzdělávání. V kurikulu KSP půjde o přesahy do funkční gramotnosti, které se promítnou do aktivit rehabilitačního, kulturního, pracovního, sportovně-rekreačního i soutěžního, ale i aktivit sociálního a zdravotního charakteru, partnerského soužití, sexuality a rodičovství handicapovaných. (Jesenský, 2000)

Z tohoto širšího pojetí kurikula vychází i tento edukační program školní družiny.

V tomto programu se dále využívá také pojmu **Edukace** – komplexní pojetí celkové výchovy člověka, rozvíjení osobnosti, odvozované z lat. slova *educatio* (vychovávání) používaném ve filosofii výchovy, vyházejí z integrovaného spojení výchovy-vzdělávání. Právě ve školní družině vzhledem ke spojení zájmových, rekreačních a odpočinkových činností a přípravy na vyučování dochází tedy k propojení výchovy a vzdělávání. Je však třeba mít na paměti toto heslo: „*Když vychovávám, zároveň i vzdělávám*“ Pojem edukace tedy tvoří kompromis mezi těmito dvěma pojmy.

Školní družiny jsou zařízením, které má v naší republice dlouholetou tradici a plní významnou úlohu ve školách. Jsou součástí školského (výchovně-vzdělávacího) systému a zabezpečují žákům náplň volného času v době před a mezi školním vyučováním, odpoledne před odchodem domů, či do jiných zájmových aktivit. Školní družiny jsou zařízením, kde se děti seznamují s možnou škálou zájmových aktivit, s jejich obsahem a formami.

Nabídkou různých činností aktivizují děti, prohlubují jejich školní znalosti, zájmovými činnostmi rozvíjejí jejich osobnost a zdokonalují sociální kompetence (dovednosti). Výchovu ve školní družině chápeme jako součást nutné společenské reprodukce, nikoli jako hlídání dětí. Družina není pokračováním školního vyučování, pedagogická práce v ní má svá specifika a je výrazně odlišná od běžné vzdělávací praxe. Pro děti představuje především odpočinek, rekreaci a zájmové činnosti. Je vymezena dobou bezprostředně po vyučování a odchodem dětí ze školy.

Školní družina je zařízením výchovy mimo vyučování a je vymezena těmito charakteristikami:

- probíhá mimo povinné vyučování
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny
- je institucionálně zajištěná
- uskutečňuje se převážně ve volném čase

Cílem je přivést jedince k:

- *racionálnímu využívání volného času*
- *formování hodnotných zájmů*
- *uspokojení a kultivaci významných lidských potřeb*
- *rozvíjení specifických schopností*
- *upevňování žádoucích morálních vlastností*
- *održování zásad duševní hygieny (odpočinek, relaxace) - odráží se ve studijních i pracovních výkonech člověka, ovlivnění partnerských vztahů a výchovy dětí v rodině*

2.2. Plnění cílů a úkolů edukace ve školní družině

Práce ve školní družině vychází z obecných požadavků na edukaci ve volném čase s modifikací danou specifickými vzdělávacími potřebami jednotlivých žáků. Práce bude vycházet z individuálních vzdělávacích plánů a kontaktů s třídními učiteli. Program dále akceptuje fakt, že školní družinu společně navštěvují žáci různých věkových a schopnostních skupin a je tedy třeba poskytnout takové široké spektrum činností, které bude odpovídat jejich potřebám

Vzhledem k nejnovějším vývojovým trendům, kdy společnost musí reagovat na sociálně negativní a patologické jevy ohrožující děti a mládež je třeba vybavit je vědomostmi, dovednostmi a postoji pomáhajícími odolávat nástrahám, které současná společnost připravuje. Pro práci ve školní družině je třeba stanovit tyto globální výchovné cíle, které poskytují obecné výstupy, které mohou být u každého žáka variabilní a musí být flexibilně přizpůsobovány podle míry specifických vzdělávacích potřeb. Pro školní družinu platí obecný cíl – výchova všestranně harmonicky rozvinutého člověka, a to pomocí složek výchovy, zpravidla označované jako: rozumová, mravní, tělesná, estetická, pracovní. Zaměření výchovy musíme konkretizovat podle současné společnosti, místa, kde dítě žije, s přihlédnutím na jeho speciální potřeby. Jedním z důvodů, proč rodiče do družin přihlašují své děti, je snaha čelit sociálně patologickým jevům ohrožujícím děti a vybavit je vědomostmi, dovednostmi a postoji pomáhajícími odolávat nástrahám, které současná společnost připravuje. Výchovné působení musí reagovat na nebezpečí, jakým i jsou drogová závislost, nesnášenlivost, agresivita, alkoholismus apod.

Je potřeba se zvláště zaměřit na tyto oblasti (Hájek, 2003):

6. *Výchova ke zdravému životnímu stylu*

- výchova k odpovědnosti za svou osobu dodržováním pravidelných režimových opatření (střídání přiměřeného zatížení a relaxace)
- dodržování zásad duševní hygieny (vyrovnání se životními i školními problémy, kompenzace jednostranného duševního zatížení dalšími činnostmi)
- posilování tělesné zdatnosti, dodržování osobní hygieny formou každodenně zařazovaných pohybových aktivit a pobytu ve zdravém prostředí
- rozvoj emocionální stránky osobnosti pravidelným zařazováním organizovaných psychoher, socioher, dramatické výchovy, kreativních činností, ale i podporou neformálních kontaktů mezi spolužáky
- pěstování pracovních návyků a povinností formou pravidelně zařazovaných praktických činností

7. Posilování komunikačních dovedností

- kultivace slovního i mimoslovního projevu (pravidelná neformální komunikace mezi vychovatelem a žáky i žáky navzájem, pravidelné zhodnocení a konzultace prováděných činností, vyjádření myšlenky psaným, výtvarným, dramatickým a pohybovým projevem)
- rozvíjení slovní zásoby a schopnosti ji přiměřeně používat (hádanky, pořekadla, literární činnosti)
- schopnost naslouchat
- komunikace s uplatněním osobnosti ve skupině (přiměřené prosazování vlastních názorů a schopností při skupinové diskusi, hrách, vhodně vedených soutěžích)
- komunikace v různých sociálních prostředích (návěky různých modelových situací)

8. Zvyšování sociálních kompetencí

- rozvíjení sociální orientace – vedení k odpovědnosti v sociálních vztazích, odpovědnosti za své chování, k vlastní odpovědné životní cestě
- schopnost svobodně a odpovědně řešit konkrétní životní situace na základě seberegulace
- schopnost hodnotit a přijímat důsledky svého chování

9. Schopnost najít své místo ve skupině a ve společnosti

- sebepoznání za účelem uplatnění ve skupině
- zvýšení sebevědomí kladným hodnocením
- vytvoření vlastní bezpečné sociální skupiny

10. Formování životních postojů

- vytváření žádoucích hodnotových orientací
- porozumění, tolerance, schopnost a ochota pomoci

Školní družina tedy při uskutečňování těchto cílů **musí plnit tyto funkce:**

- **sociální** (poskytovat možnost sociálních kontaktů v přátelském prostředí, být prostředkem procesu socializace do společnosti)
- **relaxační** (poskytovat vhodné možnosti účelného odpočinku podle výběru každého žáka)
- **regenerační** (poskytuje možnost obnovení sil, zlepšení školních výkonů)
- **kompenzační** (kompenzace jednostranného teoretického zatížení po výuce formou účinné relaxace a poskytování možností pohybu)

➤ **výchovná**

Cílem tohoto výchovně vzdělávacího plánu je objasnit funkci a poslání hlavních druhů výchovně vzdělávacích činností uskutečňovaných ve školní družině, úkolem je pak podporovat rozvoj pedagogického myšlení a každodenní výchovně vzdělávací práci vychovatele.

2.3. **Plánování ve školní družině**

Plán školní družiny je zpravidla součástí celoročního plánu školy. Formulování plánu napomáhá i stanovování cílů výchovného působení, je pojistkou proti stereotypu. Školní družiny při plánování vycházejí ze školního programu a ze specifík zařízení pro volný čas dětí, mají volnost témat, užitých prostředků a metod. Náplní práce školní družiny by však neměly být jen činnosti opakující se z týdne na týden, ale i několik významnějších akcí, na jejichž přípravě se děti budou aktivně podílet (besídky s jejich vystoupeními, výstavy dětských prací, slavnosti, sportovní utkání a soutěže, atd.). podrobnější plány jsou zachyceny v tzv. **Měsíčních tematických plánech**, ve kterých jsou zpravidla zahrnuty konkrétní úkoly a činnosti. Často je činnost družiny hodnocena veřejností podle prezentace dětských prací. Je důležité mít nástěnky, výstavky.

2.4. **Organizace práce a režim dne ve školní družině**

Organizace práce musí být přizpůsobována aktuální náladě, stupni únavy a délce vyučování, příp. dalších zájmových kroužků.

Plán práce ve školní družině by měl obsahovat tyto činnosti (Hájek, 2003):

- **Odpočinkové činnosti** – s cílem odstranit únavu, zařazovat ihned po obědě, popř. v ranní družině. Do denního režimu se zařazují nejčastěji po obědě, popř. do činností před vyučováním ráno pro žáky, kteří brzy vstávají, a dále podle potřeby kdykoliv během dne. Klid může být na lůžku, tuto funkci mohou ale plnit stolní či námětové hry nebo jiné klidné zájmové činnosti, poslech předčítání apod. Důležité je zařazení odpočinkových činností do denního režimu ŠD, jejich organizace a náplň plní psychohygienické poslání.
- **Rekreační činnosti** – má sloužit k regeneraci sil, měly by převažovat pohybové, příp. manuální činnosti, pokud možno organizované venku, **tuto část je nutné zařazovat do programu školní družiny každý den**. Podle podmínek by tyto činnosti měly být realizovány převážně venku ve skupinách – organizované nebo jako spontánní činnost. Hry a spontánní činnosti mohou být rušnější, což nelze vždy považovat za nekázeň, ale za možnou relaxaci po soustředění na vyučování.
- **Zájmové činnosti** – rozvíjejí osobnost a měly by zahrnovat všechny složky výchovy. Umožňují dětem nejen seberealizaci, ale i další poznávání a rozvoj pohybových dovedností. Mohou být zařazeny jako činnost skupinová nebo individuální, jako organizovaná nebo spontánní aktivita. Při zájmových činnostech je dominující vlastní aktivita dětí, která jim přináší radost a uspokojení.
- **Příprava na vyučování** – zahrnuje okruh činností související s plnění školních povinností. Obsahuje následující formy:
 - *vypracovávání domácích úkolů* (max. však 1x týdně u každého, po dohodě s třídním učitelem)
 - *zábavné procvičování učiva formou didaktických her*, upevňování školních poznatků
 - získávání dalších doplňující poznatků při praktických činnostech (např. vycházky, poslech, práce s výukovými programy a internetem na počítači)

Podmínkou aktivity, aktivní účasti na činnostech družiny je vyvolání zájmu – tj. uspokojení specifické potřeby, např. potřeby poznání, sdělení, sebevyjádření, seberealizace, uznání atd. motivem jednání jsou přímo, či zprostředkovaně psychické potřeby,

- potřeba bezpečí, pocitu jistoty,
- potřeba lásky a citové odezvy
- potřeba seberealizace, potřeba pochvaly a uznání,
- potřeba získávat nové zkušenosti,
- potřeba poznávání

Pokud je v provozu ranní družina, jsou zařazovány klidné a nenáročné činnosti odpočinkového zaměření, spíše individuální.

Po vyučování a po obědě dochází k velkému poklesu výkonnosti, také zde jsou vhodné fyzicky i psychicky nenáročné činnosti odpočinkového charakteru. Mohou být hromadné, skupinové, či individuální. Vhodné jsou zejména velmi nenásilně ovlivňované spontánní činnosti. Doba i způsob se řídí potřebami dětí.

Po době klidného odpočinku následují činnosti zaměřené na pohybovou rekreaci. Především spontánní pohyb je projevem potřeb dětí se specifickými potřebami. Týdenní plán činností je uveden v příloze

Týdenní režim činností v odpolední družině je uvedený v příloze

V programu ranní družiny by měly převažovat pouze klidné odpočinkové činnosti a nenáročná pohybová činnosti

2.5. **Pracovní náplň vychovatele**

Pracovní náplň vychovatele vychází z obecného poslání školní družiny a místních podmínek. Zpravidla zahrnuje následující body:

- Zajišťovat výchovně vzdělávací práci se žáky podle zásad psychohygieny a stanoveného režimu ŠD, navozenými činnostmi kompenzovat únavu ze školního vyučování, zájmovými činnostmi dále rozvíjet osobnosti žáků
- Dodržovat BOZP, dbát na bezpečnost činnosti s žáky, dbát na čistotu a ochranu životního prostředí při činnosti ŠD,
- Vytvářet pestrou a zajímavou skladbu činností a pro tyto činnosti nalézat v denní skladbě zaměstnání vhodný časový prostor, pro
- zájmové činnosti využívat svou odbornou přípravu i osobní zaměření,
- Navozovat radostnou atmosféru a komunikační prostředí, posilovat v dětech kladné city, vytvářet pocit bezpečí, zvolenými činnostmi
- posilovat v dětech sebevědomí, vytvářet z nich dobrý kolektiv,
- Upevňovat hygienické návyky a podporovat dodržování pravidel společenského chování
- Seznámit se s osnovami a učivem žáků ze svého oddělení ŠD, aktivitami navazovat na předchozí znalosti a dovednosti a prohlubovat je

- Odpovídat za výsledky výchovně vzdělávací práce, průběh činnosti zaznamenávat do pedagogické dokumentace,
- Na výchovně-vzdělávací činnost být řádně připravena, mít připravené pomůcky,
- Průběžně komunikovat s rodiči, podle systému školy je seznamovat s výsledky činnosti jejich dítěte ve ŠD,
- Prezentovat výsledky činnosti ŠD na veřejnosti,
- Zúčastňovat se aktivně pedagogických porad, školení a schůzí podle plánu školy, spolupracovat s třídními učitelkami, či výchovným poradcem.

2.6. Kontrola a evaluace práce ve školní družině

Kontrola práce je prováděna pravidelnými hospitacemi nadřízených pracovníků a kontrolou České školní inspekce – kontrola práce ve školní družině a kontrola dokumentace.

Na konci každého roku bude vychovatelem a asistentem oddělení vypracováno roční hodnocení práce ve školní družině.

3. PROSTOROVÉ, MATERIÁLNÍ A PERSONÁLNÍ CHARAKTERISTIKY ŠKOLNÍ DRUŽINY

1. Prostorové vymezení školní družiny

Oddělení školní družiny jsou zřizována v jednotlivých třídách, které jsou vybaveny speciálním uzamykatelným nábytkem s potřebami pro práci školní družiny. Místnost by měla obsahovat prostor pro volný pohyb žáků. Prostorové vybavení se řídí vyhláškou Ministerstva zdravotnictví č. 108/2001 Sb., kterou se stanoví požadavky na prostory a provoz škol, předškolních a některých školských zařízení v § 2 odst. 7 se stanovuje: „Prostory pro pobyt žáků ve školských zařízeních pro výchovu mimo vyučování musí být upraveny a zařízeny tak, aby se výrazně odlišovaly od vybavení školních učeben, Nejmenší plocha volného prostoru se stanoví 2 m², pro 6 žáků je tedy potřeba třída s nejméně 12 m².

Místnost by měla být rozdělena na **část určenou pro hraní** na podlaze, pokrytou kobercem s polštářky a dekami a **část pracovní** s lavicemi a židlemi, umožňující komunikaci s dětmi, ale také respektující hygienická pravidla z hlediska osvětlení a správného sezení. Z hlediska hygienických požadavků je také nutné vymezit část prostoru na podlaze, která bude omyvatelná a kryta lehce stíratelným linoleem, aby zde bylo možné pracovat s materiály, které se těžko odstraňují z koberce. Důležité je účelné rozmístění nábytku zabírající co nejméně prostoru.

Pro zájmovou činnost ŠD se využívají i další prostory – tělocvična, dvůr, hřiště na nedalekém sídlišti.

2. Materiální vybavení školní družiny

Pro **odpočinkové činnosti** je nutné vybavení hračkami, stolními hrami a stavebnicemi.

Pro **tělovýchovné a sportovní aktivity** jsou potřeba zejména míče rakety a další vybavení podle záměru pedagoga.

Pro **výtvarné činnosti** je ve vybavení tabule na kreslení a fixy, sady pastelek, barev, čtvrtky, barevné papíry, ale i Velkoformátové archy papíru, je potřeba též sbírat staré noviny, časopisu na rozstříhání. Patří sem také štětce, lepidla a nůžky se zaoblenými tvary.

Pro **hudební činnosti** je potřeba mít k dispozici hudební nástroje (kytara, orffovský instrumentář)

Místnost by též měla být vybavena audiovizuální technikou (televizory, videa) a informační technologie (počítače se standardním programovým vybavením a výukovými programy)

3. Personální zabezpečení školní družiny

Požadavky na vzdělání vychovatele ve školní družině jsou stanoveny § 16 odst. 2., písm. a),

b) Zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.

. V každém oddělení družiny je vychovatel a asistent pedagoga.

4. EDUKAČNÍ PROGRAM ŠKOLNÍ DRUŽINY

4.1. Poznámky k edukačnímu programu

Edukační program školní družiny obsahuje okruhy různých typů činností, které vychovatel vždy na začátku školního roku zpracuje do tematických plánů a každodenně do příprav rozdělených podle jednotlivých činností. (odpočinkové, zájmové a rekreační činnosti, pohybové aktivity, příprava na vyučování). U žáků zařazených do vzdělávání v základní škole speciální je třeba vypracovat individuální plán vycházející z tohoto edukačního programu a pružně kombinovat individuální a skupinovou práci. Je třeba zohlednit, aby v přípravách byla vždy splněna zvláště funkce relaxační a kompenzační.

Program je koncipován jako přehled činností, které by neměly být opomenuty v tematických plánech a přípravách. Vzhledem k tomu, že v odděleních školní družiny jsou žáci různých věkových skupin, stupně mentální retardace a dalších kombinovaných postižení je třeba při společné práci s programem pružně pracovat a přizpůsobovat činnost aktuální úrovni schopností každého žáka. Cílem je, aby žádný žák nebyl vyloučen z činnosti a měl zážitky z kontaktu a společné práce se svými spolužáky.

Vzhledem k tomu, že činnosti bývají zpravidla organizovány společně není plán rozdělen podle stupňů nebo úrovně mentálních schopností.

4.2. **Odpočinkové činnosti**

Odpočinkové činnosti mají charakter klidné relaxace, která je zpravidla zařazována v programu ranní družiny a v odpolední družině ihned po obědě, zpravidla do 13:30 hod., v případě zvýšené únavy žáků i déle, dále jsou odpočinkové činnosti zařazeny do programu vždy od 15:00 do odchodu domů. Činnosti se vyznačují nízkým stupněm řízení a organizovanosti, pedagog poskytuje spíše nabídku, ze které mají žáci možnost výběru. Často se zde objevují velmi nejasné hranice mezi odpočinkovými činnostmi a zájmovými a rekreačními činnostmi.

Cíle odpočinkových činností:

- *regenerace sil po ukončení vyučování a možnost naladění pro další práci v ŠD*
- *nácvik dodržování režimových opatření*
- *nácvik dodržování zásad duševní hygieny*
- *nácvik možností volného rozhodování o trávení volného času*
- *nácvik způsobů smysluplného odpočinku*

a) **Pasivní odpočinek**

- krátkodobý spánek podle volby žáka (max. však 30 min)
- relaxace v kuličkovém bazénu
- odpočinek na lavičkách venku
- volné rozhovory mezi žáky, příp. žáků s vychovatelem

b) **Sledování audiovizuálních prostředků, práce s počítačem**

- sledování pořadů v televizi a na videu (pokud možno výběr věkově přiměřených a kvalitních pořadů – dokumentární filmy, pohádky, filmy pro děti a mládež, hudební pořady), omezovat seriály, dodržovat pestrost a různorodost pořadů, po skončení pořadu diskuze a rozbor, jako součást zájmové činnosti
- poslech rozhlasu a nahrávek na CD nosičích (využití jako kulisy při jiných činnostech, ale také na soustředěný poslech)
- využití audiovizuálních prostředků na internetu (práce s audiovizuálními programy, sledování internetových rádií a televizí)
- práce s výukovými programy na počítači podle aktuální nabídky, práce s textovým editorem a programem Malování
- sledování internetových stránek, chatování, psaní SMS zpráv

c) **Volné výtvarné činnosti**

- poskytujeme prostor pro spontánní výtvarné činnosti dětí (volné kresby, práce s dětskými časopisy, jednoduché ilustrace,
- práce s drobným materiálem
- kresba křídami, voskovými pastelkami, kresby tvarově nenáročných předmětů,
- malby vodovými a temperovými barvami
- vlepování obrázků, ladění barev,
- kresby s náměty ze života, vyjadřování vlastních pocitů
- kresbou a malbou, užití pastelů, návštěva výstav výtvarného umění apod.)

d) Volné praktické činnosti a stolní hry

- práce s konstrukční stavebnicí (volné stavění objektů s vymezeným i neurčitým cílem, možnost organizace skupinové práce) využití stavebnice lego, cheva ad.
- ruční práce - navlékání korálků, šití, vyšívání, pletení, háčkování
- hry s kostkami
- skládání puzzle, rozstříhaných obrázků, obrázků z kostek atd.
- hraní stolních a deskových her (Člověče nezlob se, Pexeso ad.), dbaní na dodržování pravidel
- hry s panenkami – nácvik péče o dítě, hry s autíčky – stavění autodráhy

e) Volné literárně-dramatické činnosti

- samostatné prohlížení a čtení knih a časopisů – povídání o obsahu
- předčítání pohádek a knih pro děti a mládež – průběžné střídání četby vychovatelem a žáky, poté volné povídání o obsahu
- ústní rozbor sledovaných filmů, příp.zajímavých internetových stránek, podpora volného rozhovoru mezi žáky
- řízená relaxace s prvky dramatické hry, možnost spojení se čtením pohádek
- dechová a uvolňovací cvičení s prvky dramatické hry

f) Volné pohybové činnosti

- volná procházka po dvoře, příp. v okolí školy
- volné pohybové hry venku (honička apod., podle individuálního výběru žáků
- volné míčové hry v tělocvičně a venku (kutálení míče, házení míčem, hry organizované samotnými žáky
- volné využití tělocvičného náradí a náčiní (skákání na trampolíně, skákání na gymballech, posilování na posilovacím náradí- činky, rotoped ad)

4.3. Zájmové a rekreační činnosti

4.3.1 Literárně-dramatické činnosti (Machková, 1995)

Organizace literárně-dramatických činností

Důležitým předpokladem účinnosti dramatických her a cvičení je plynulost práce. Žáci by měli být do hry plně pohroužení a plně jí zaujati. Tomu slouží úvodní cvičení na rozehrání, soustředění a uvolnění.

Úvodní cvičení

Mají různý charakter, cíl je však týž – soustředit pozornost hráčů na hru samu. Někdy je důležité klást důraz na „rozehrání“, tj. na takové aktivity, které hráče rychle zbavují zábran a usnadní kontakty mezi nimi, výhodou je fyzická únava - poté je lepší přechod ke klidnějším, zvnitřnějším a soustředěným cvičením. Jsou užitečné tehdy, když děti přecházejí po únavném mnohahodinové sezení ve škole, náročných intelektuálních činnostech.

Hlavní část

Jestliže se podařilo vyvolat potřebnou atmosféru a do hry je plně zapojena emocionalita a pracuje produktivní fantazie, je nežádoucí tento krok přerušovat pokyny a vysvětlováním. Účinným prvkem udržení plynulého toku tvořivosti pro celou lekci je monotematicnost, tj. spojení všech typů cvičení, včetně technických, jediným tématem. Tyto lekce se zařazují jen občas. Někdy může být jediným pojem, jindy úryvek z literatury, motivace pozornosti, pohybu, pantomimy, charakterizační cvičení, rytmické cvičení. Každé cvičení by se mělo

vyčerpat do té míry, do jaké míry mají žáci schopnost je ještě rozvíjet. Nelze proto stanovit ani počet opakování, ani dobu trvání jednoho cvičení.

Ukončení

Větší bloky cvičení nebo celé lekce mají být zakončovány rozhovorem, jehož účelem není zhodnocení, ale zveřejnění a verbalizace, a tedy i objektivizace některých zážitků a zkušeností z her. Opakování zážitků snižuje napětí ze silných dojmů.

Cíle:

- *rozvoj receptivních čtenářských dovedností a schopnosti reprodukovat obsah díla*
- *vytváření vztahu k různým žánrům literárního umění, jako k prostředku účelného trávení volného času*
- *rozvoj citlivosti a empatie*
- *rozvoj komunikativních dovedností ve verbální i neverbální složce, zkušenost samostatného myšlení a vyjadřování*
- *rozvoj schopnosti dramaticky a výtvarně ztvárnit obsah literárního díla*
- *poskytnutí příležitosti ke kontrolovanému emocionálnímu vybití*
- *povzbuzení fantazie a tvořivé obrazotvornosti*
- *prostor k sociálnímu porozumění a spolupráci*

1. Četba beletrie

- soustředěný poslech obsahu čteného příběhu (čte vychovatel, žáci, poslech z nahrávky)
- reprodukce obsahu čteného (vyjmenování hlavních postav, sestavení základních prvků dějové linie, vysvětlení důsledku chování postav, aplikace do běžného života, pokus o vystižení významu obsahu)
- pokus o doplnění obsahu děje
- výtvarné ztvárnění čteného obsahu různými výtvarnými i rukodělnými technikami (ztvárnění hlavních postav, základní dějové linie)
- dramatické ztvárnění čteného obsahu (rozdělení rolí podle postav, nonverbální ztvárnění hlavních postav)

2. Četba básní, říkadel a pořekadel

- soustředěný obsahu čteného (čte vychovatel, žáci, poslech z nahrávky)
- vyhledávání veršů, doplňování dalších rýmů, dokončování básniček
- společné vytváření jednoduchých básniček (vytváření rýmů)
- pokus rytmizací a zhudebnění básniček
- četba říkadel, pořekadel a pranostik, vysvětlení jejich významu v lidové tvořivosti
- doplňování říkadel a jejich dramatické ztvárnění verbálními i nonverbálními prostředky

3. Hry zaměřené na rozehrání, uvolnění a soustředění

- rozehrávací hry s fyzickou námahou, živým pohybem dovolující křik, chytání, fyzické srážky
- hry na psychofyzické uvolnění, klidové nebo s mírným pohybem, uvědomování vlastního psychofyzického aparátu a jeho fungování
- hry na soustředění pozornosti na předměty, jevy a pochody existující mimo hráče, v okolním světě založené na mechanických činnostech a rytmu

4. Objevování sebe a okolního světa

- cvičení v klidové poloze prováděné se zavřenýma očima, poznávání svého těla s využitím motivace
- cvičení smyslového vnímání s cílem dostat se nad běžné citlivé vnímání, zaměření na intenzivní smyslové vnímání, zařazení Kimových her s různými variantami – přesné pozorování a vnímání určitých předmětů
- vnímání izolovaných prožitků a komplexních vjemů, pokus o stimulaci představivosti pomocí předmětů, vyústění v situační, charakterizační, pantomimické nebo dějové improvizace

5. *Kontakt, nonverbální komunikace a skupinové cítění*

- nonverbální dialogy vedené pomocí vzájemných dotyků, vydávání a vytváření nejrůznějších zvuků
- překonání ostychu z důvěrného poznání druhého – z dlouhého hledění do očí, ale i blízkého fyzického kontaktu
- cvičení rovnováhy a důvěry
- souhra hráčů ve skupině
- cvičení skupinové citlivosti

6. *Plynulost řeči a slovní komunikace*

- cvičení na uvolnění slovního proudu, zvýšení mluvní plynulosti, odstraňování zábran
- pantomimická cvičení
- cvičení kladoucí důraz na vytváření obsahu sděleného, řečnické projevy, řetězové dialogy, dialogy

7. *Charakterizace*

- společenské hry typu „co by to bylo, kdyby to bylo“ – vcítění se do druhých, odhadovat vnitřní pochody druhých
- pantomimy spojené s nějakou charakteristikou (hry na sochy, řemesla)
- hry s výměnou rolí – zkoumání a poznávání pocitů a postojů druhých
- skupinový nácvik pohádky, příběhu

8. *Improvizace s dějem*

- hromadné improvizace bez dramatického konfliktu a souvislého děje příběhu, rozvíjení představivosti, fabulační schopnosti
- vytváření jednoduchých etud

Doporučená literatura:

MACHKOVÁ, Eva: *Metodika dramatické výchovy*. 7. rozš vyd. Praha: IPOS, 1993. 149 s. ISBN 80-7068-041-5

BAKALÁŘ, E. *Psychohry*. Mladá fronta. Praha: 1999.

HICKSON, A.. *Dramatické a akční hry*. Praha: Portál, 2000.

4.3.2 Praktické činnosti (Dyrtová, 2003)

Organizace praktických činností

Úvodní část : příprava prostředí pro realizaci praktických činností (místa, materiál, náradí, pomůcky), seznámení s námětem

Expoziční část : motivace, vysvětlení pracovního postupu, předvedení jednotlivých fází, činnost, předvádíme postupně

Závěrečná část : hodnocení práce dětí

Cíle:

- *rozvoj jemné motoriky, jemného pohybu prstů*
- *rozvoj citu pro různé typy materiálů*
- *osvojení základních činností využitelných v praktickém životě*
- *rozvoj estetického a prostorového citění, citu pro barvy*
- *rozvoj volných vlastností (pečlivost, cílevědomost, trpělivost, přesnost)*
- *rozvoj pracovních návyků (správné držení nástroje, účelné uspořádání pracovního místa, šetření s materiálem, dodržování zásad bezpečnosti a hygieny)*
- *uplatnění prvků těchto činností v praktickém životě*

1. Práce s drobným a přírodním materiálem

- práce se slámou, šustím
- práce se sušenými rostlinami
- práce s větvemi, kůrou, šiškami, listy a nejedovatými plody

Činnosti: navlékání, propichování, svazování, slepování, stříhání, lisování

Z těchto materiálů se tvoří koláže, figurky, náhrdelníky, náramky, závěsné dekorace, ozdoby.

2. Práce s modelovací hmotou

- práce s modelovací a keramickou hlinou
- práce s plastelínou
- práce s moduritem a sádrou
- práce s vizovickým a slaným těstem

Činnosti: hnětení, válení, koulení, mačkání, vytahování, ubírání, vykrajování a modelování základních tvarů.

3. Práce s papírem

- práce s měkkým a tvrdým papírem
- práce s kartonem a lepenkou

Činnosti: trhání, mačkání, stříhání, vystřihování, překládání, skládání, stáčení, řezání, slepování a nalepování

Vyrábí se: skládky, koláže, ozdoby, dekorace, hračky, záložky, sešitky, obálky.....

4. Práce s textílem

Činnosti: vyšívání, háčkování, uzlování, šití – navlékání jehly, šití základních a ozdobných stehů, sešívání dílů, práce s provázkem, přízí, odstřížky, práce s korálky

5. Práce se stavebnicemi a stavebnicovými prvky

- práce s konstrukční stavebnicí (Merkur, Lego)
- práce se spojovací stavebnicí
- práce s plošnou stavebnicí (mozaiky, geometrické tvary, puzzle, oddělené obrázky)
- práce s prostorovými prvky (kostky, obrázkové kostky, Lego kostky)

Doporučená literatura:

DYTRTOVÁ, R., VODÁKOVÁ, J.. *Praktické činnosti I.* Praha: UK, 1999.

HONZÍKOVÁ, J., MICHÁLKOVÁ, L., VODÁKOVÁ, J.. *Praktické činnosti II*. Praha: UK, 2000.

KOCIÁNOVÁ, L. a kol. : *Praktické činnosti pro 1.-5. ročník ZŠ*. Praha: Fortuna, 1997.

4.3.3 Výtvarné činnosti

Výtvarnou výchovu ve školní družině nezužujeme pouze na výtvarné projevy dětí, významné jsou všechny činnosti, ve kterých se uplatňuje estetický vztah ke skutečnosti- společné hry, práce s literaturou atd. Všechny tyto činnosti přinášejí nové emociální zážitky a snadno se stávají motivací pro výtvarnou činnost. Hlavním cílem výtvarné výchovy ve ŠD na Speciální škole je především rozvíjet estetické cítění a vyjadřování žáků a jejich tvořivost. Velmi často se prolíná s pracovní výchovou, poněvadž se při práci na výrobku zpravidla užívá několik technik a to jak pracovní, tak z oblasti estetickovýchovné.

- spontánní výtvarné činnosti dětí (volné kresby, práce s dětskými časopisy, jednoduché ilustrace,
- práce s drobným materiálem,
- kresba křídami, voskovými pastelkami,
- kresby tvarově nenáročných předmětů,
- malby vodovými a temperovými barvami,
- vlepování obrázků, ladění barev,
- kresby s náměty ze života, vyjadřování vlastních pocitů kresbou a malbou, užití pastelu, návštěva výstav výtvarného umění apod.)
- soutěže typu „ kreslíme do písku, na asfalt, chodník“,
- tvořivé hry s vlastnoručně vyrobenými pomůckami (kresba tuší, fixem, pastelkami např. příroda, ulice apod.)
- Náplň **pracovně – technické** zájmové činnosti je úzce spojena s výtvarnými pracemi v materiálu (práce s papírem, s přírodním materiálem, s netradičním materiálem, práce s textilem, vlnou, dřevem, hlinou)

4.3.4. Hudební činnosti (Jurkovič, 2003)

Cíle:

- *rozvoj smyslu pro rytmus*
- *rozvoj intonačních dovedností a správného dýchání*
- *osvojení schopností práce s rytmickými orffovými nástroji*
- *rozvoj souladu pohybu a hudby*
- *osvojení schopností soustředěného poslechu hudby*

Obsah a organizace hudebních činností

1. Hudba k poslechu

Nejčastěji je přítomnost hudby z různých nosičů, které spíše slouží jako kulisa k jiným činnostem. Vyšším stupněm poslechu je určitá hudba dětmi vyžádaná. Tady vychovatel sehrává důležitou roli taktního hodnotitele, který neuráží zálibu posluchačů v určitém žánru, ale je schopen nabídnout jiné, hodnotnější skladby ze stejné nebo blízké stylové oblasti.

2. Hudba k tanci

Aktivnější formou vnímání hudby může být hudba k tanci, a to jak folklorní, klasická, tak i moderní, má-li taneční projev svá pravidla a je-li respektováno vnímání rytmu a tempa. Jde tedy spíše o prožívání hudby pohybem, kdy děti hudbu cítí a prožívají, nebo si k tanci sami zpívají. Ve školní družině však jde o to, aby děti nechápaly hudbu jako vyučovací předmět, ale jako součást života, který je pak hudbou bohatší a krásnější.

3. Zpívání a hraní

Zpěv a hra na nástroje, to je živý hudební projev. Tím nejbližším a stále přítomným nástrojem je lidský hlas, jak mluvící, tak zpívající. Oblíbená písnička může navodit příjemnou atmosféru. Zazpívat si mohou děti kdekoli a kdykoliv, při vycházce, čekání na oběd apod.

4. Hudební nástroj

Hudební nástroje jsou pro děti velmi lákavé. Nejlépe využitelnými nástroji jsou Orffovy nástroje. Můžeme jimi obstarat doprovod k písničce, nebo v rukou vychovatele doprovodit chůzi, cvičení, tanec. Vychovatel věnuje velkou pozornost především rytmu, rytmickým říkadlům, které mají vliv na rychlejší vývoj dítěte a dobrý vliv na fyzický a duševní stav.

5. Muzikoterapie

Zvuk a hudba jsou ideálním prostředkem k uvolňování psychického napětí a zátěžových stavů, ale také prostředkem komunikačním a ideálním při navozování stavu relaxace. Muzikoterapie je silnou prožitkovou terapií. Hudba vytváří velký prostor pro zážitky, emoce jsou díky ní zesíleny, včetně fyzických pocitů. Pomocí zvuku a hudby lze trénovat rozvoj koncentrace a motoriky.

Doporučená literatura:

Já písnička (I., II, III). Cheb: Music, 1999)

Eben, P. *Elce, pelce, kotrmelce*. Praha: Supraphon, 1985)

Jurkovič, P. *Hudební nástroj ve škole*. Praha, Muzikservis, 1996)

4.4. Pohybové a tělovýchovné aktivity (Mazal, 2003, Dvořáková, 1995)

Cíle a úkoly:

- *regenerace organismu po celodenním jednostranném zatížení*
- *rozvoj koordinace hrubé motoriky a senzomotoriky*
- *rozvoj směrové a prostorové orientace*
- *protahování a posílení všech svalových skupin*
- *osvojení základních prvků a pravidel pohybových a míčových her (koulení, kopání a házení míče)*
- *posilování pozitivního vztahu k pohybovým aktivitám s cílem pravidelného zařazování pohybových aktivit do svého denního režimu*
- *dodržování zásad hygieny při sportovních aktivitách*
- *osvojení zásad fair-play a soupeření, spolupráce, plnění odpovědnosti svých i skupiny*

➤ *uplatňování vhodného a bezpečného chování v přírodě a ve městě*

Organizace pohybových a tělovýchovných činností

Ranní družina:

Doporučuje se zařazovat cvičení a hry zaměřené na vytváření příjemné a pohodové atmosféry, protažení a relaxace, ne příliš velké zatížení, spíše ranní nabuzení organismu.

Odpolední družina

Jsou zařazovány každodenně, zpravidla ihned po odpočinkových aktivitách. Tělovýchovné chvílky ale mohou být průběžně zařazovány celý den. Podle počasí jsou organizovány v tělocvičně, nebo na hřišti v nedalekém sídlišti (Tylova-Brněnská ul.). Měla by být účinně propojena složka spontánních (volných) činností s činnostmi organizovanými. Je možné i spojovat jednotlivá oddělení družiny, ale je třeba, aby zůstal někdo ve škole s mobilním telefonem, kdyby přišli rodiče vyzvednout některé žáky.

!Při všech pohybových činnostech je nutné!:

- ***dodržovat všechna bezpečnostní a hygienická pravidla podle platné legislativy***
- ***vyloučit všechny zakázané cviky, které by mohli vést ke zdravotnímu oslabení***
- ***pečlivě si prostudovat dokumentaci každého žáka a být si vědom individuálních zdravotních omezení a cvičení kontraindikovaných lékařem***
- ***při pobytu venku vzít si mobilní telefon pro kontakt se školou v případě příchodu rodičů nebo přivolání první pomoci***
- ***pokud možno chodit vždy ve dvojici s asistentem pedagoga***

Řazení pohybových aktivit

1. **Přípravná fáze** (Rozehřívací cvičení) – cílem je vhodné zatížení různými kreativně kooperačními hrami, nebo pohybovými hrami charakteru honiček
2. **Hlavní část** - další část může obsahovat větší fyzické zatížení vycházející z podmínek prostředí, věku i pohlaví, složení skupiny žáků. Hlavním prostředkem je pohybová hra a cílem je příjemný prožitek dětí, zahrnuje další organizované pohybové a míčové hry, ale i posilovací a kondiční cvičení s vhodnou motivací
3. **Závěrečná fáze** by měla obsahovat organizovanou i spontánní relaxaci

1. Rozehřívací cvičení

- různé typy honiček (baba, anglická baba, na slepou bábu, na Blechu...)
- pohybové hry dramatického charakteru (Na lovu v džungli, Král není doma ...)
- hry založené na dvou řadách stojících proti sobě (Červení a bílí, Ovečky a vlci ...)
- hry založené na soutěži dvou družstev (různé typy běhu, překonávání překážek...)
- hry v kruhu (různé typy chůze, běhu, poskoků)

2. Hlavní část

Hlavní část pohybových a tělovýchovných aktivit by měly obsahovat tyto okruhy činností:

- *stimulace správného držení těla a dechová cvičení*
- *cvičení na rozvoj psychomotoriky, kreativně kooperační aktivity*
- *míčové hry*

a) Stimulace správného držení těla

- *formování správného postavení hlavy, ramen a hrudníku* (cvičení v sedu, lehu, nejdříve protahuje, poté uvolňujeme)
- *formování správného postavení v oblasti správného postavení v oblasti bederní páteře, pánve a břicha* (cvičení zaměřené na zpevňování břišních a hýžd'ových svalů, přiměřené protažení svalů zad v oblasti beder, ohybačů kyčle a svalů na zadní straně stehen, cviky na protažení zadní strany nohou a svalů zad)

b) Dechová cvičení

Zařazována především po rušné činnosti

- cvičení správného způsobu dýchání (nádech nosem)
- nácvik tzv. dechové vlny – plného dechu
- cvičení zaměřená na vnímání a soustředění se na dýchání (hry Nafukovací vajíčko, balon, foukání do stužek, foukání až na strop
- využití prvků jógy (Pozdrav slunci, pozdrav zemi, velbloud ...)

c) Cvičení na rozvoj psychomotoriky a kreativně kooperační aktivity

Psychomotorická cvičení jsou prostředkem pro přenesení pozornosti k vnímání vlastního pohybu, k jeho prociťování a také k prožitku. Nejsou tedy zaměřené na výkon, ale na ovládnutí svého těla a prožití této akce.

- *vnímání sebe sama* (zaměřené pozornosti na vlastní tělo, vnímání tělesného schématu, děje, které v něm probíhají) – hry – Vnímáme činnost těla, Obtiskneme sochu, Váhy)
- *cvičení na orientaci v prostoru* (hry a cvičení na určení polohy, směru, usměrnění svého pohybu, stimulace stranové, předozadní a středové orientace, orientace vzhledem k hmotě, k prostoru, k osobám)
- *cvičení a hry zaměřená na koordinaci pohybů* (schopnost současného pohybu obou rukou, nohou i jiných částí těla (při chůzi, tanci, práci s různými materiály, sladění pohybových činností se všemi smysly),
- *cvičení rovnovážných poloh* ve stoji, vsedě, vleže i v pohybu, nácvik pevného stoje na jedné noze, skákání, různé druhy přemísťování, zvedání, nošení), udržení stability při překonávání překážek, v různých podmínkách, balancování při houpání, točení, manipulaci s předměty, cvičení na balančních plochách s náčiním)
- *cvičení a hry zaměřené na rozvoj jemné motoriky* (pohyby prstů, tváře-mimika, pohyby mluvidel a jazyka – oromotorika)

d) Míčové hry

- *hry změřené na nácvik správného házení a chytání míče* (házení spodem, vrchem, kutálení) – přehazovaná, vybíjená, na prostředníka
- *kopaná* (hra na jednu na dvě branky, nácvik úchopu míče nohou, držení míče, obehrávání kopání směrem na branku)
- *baseball, softball* (vysvětlené pravidel, nácvik náhozu, odpálení, chytán, kooperace)
- *odbíjená (volejbal)* (nácvik způsobů odbíjení míče)
- *košíková* (basketbal)

Doporučená literatura:

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Cvičíme a hrajeme si*. 1. vyd. Olomouc: Hanex, 1995. 100 s. ISBN 80-85783-07-X

MAZAL, František. *Pohybové hry a hraní*. Olomouc: Hanex, 2000.

SZABOVÁ, Magdaléna. *Cvičení pro rozvoj psychomotoriky (Stimulační hry a cvičení pro děti od 3 do 10 let)*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 152 s. ISBN 80-7178-276-9

4.5. Příprava na vyučování

Příprava na vyučování je zařazována pravidelně po ukončení zájmových a rekreačních činností zpravidla ve 14:30, kdy dochází k určitému odpočinku a odreagování po vyučování. Může zahrnovat spontánní i řízenou organizaci. Příprava na vyučování je součástí obsahu výchovy mimo vyučování ve školní družině. Není součástí volného času, patří společně se sebeobslužnými činnostmi do oblasti dětských povinností. Rozsah i obsah přípravy na vyučování může být ve školních družinách rozmanitý. Záleží především na specifických výchovných podmínkách, požadavcích rodičů, učitelů, doby pobytu dítěte ve ŠD, prostora a materiální vybavení ŠD, individuální zvláštnosti dětí.

Pokud děti odcházejí ze ŠD v pozdních odpoledních hodinách, měly by mít z časových důvodů přípravu ukončenou z větší části před odchodem domů. Zde však hraje velkou roli dohoda mezi rodiči a vychovatelkou, posouzení zvláštností dítěte a konkrétních podmínek ve ŠD i doma.

Předpokladem pro úspěšné vedení přípravy na vyučování je dobrá spolupráce vychovatelky s vyučujícím. Propojení přípravy na vyučování s obsahem vyučování může být těsnější i volnější. Děti mohou pracovat s již osvojenými poznatky, konkretizovat je, rozšiřovat, prohlubovat, prakticky aplikovat. Zkušenosti z volnočasových aktivit jsou účinnou formou motivace při vyučování.

Příprava na vyučování může mít formu hromadnou, kdy vychovatelka pracuje s celou skupinou dětí, formu skupinovou – děti v oddělení. Se rozdělí do menších skupin, každá se věnuje jiné činnosti, nebo individuální, kdy vychovatelka pracuje s jednotlivými dětmi, které její péči potřebují.

4.5.1 **Podoby přípravy na vyučování :**

- Vypracování zadaných úkolů písemných, výtvarných, rukodělných.
- Pamětní osvojování učiva (básně, data, pravidla, slovíčka...)
- Práce s textem (procvičování čtení, volná reprodukce, vyhledávání hlavních myšlenek, odpovědi na otázky...)
- Procvičování učiva formou didaktických her.
- Aplikace poznatků z vyučování v průběhu činností dětí ve ŠD, jejich rozšiřování, prohlubování, upevňování, konkretizace.
- Sledování vhodně volených programů v televizi, využití počítačových výukových programů, videokazet.
- Vychovatel žákům úkoly neopravuje, pouze vyzve k vyhledání chyby, opravení a zdůvodnění.

4.5.2. **Písemné domácí úkoly**

- Písemné domácí úkoly bývají zadávány nejčastěji z českého jazyka, matematiky, méně často z jiných předmětů. Vychovatelka vypracovává s žáky jen úkol zadaný vyučujícím, nenechává psát žáky nanečisto, protože by se příliš unavili. Výsledek práce by nebyl lepší a zároveň by tím byli žáci přetěžováni i ošizeni o čas na jiné činnosti. Při každém vypracovávání zadaného písemného úkolu vede vychovatelka žáky k tomuto postupu:
- Žáci si připraví pracovní místo a potřebné pomůcky.
- Žáci samostatně informují vychovatele o zadaném úkolu (dle intelekt. možností dětí).
- Žáci si uvědomí správný postup práce při řešení úkolu, popř. vychovatelka vysvětlí.
- Žáci si společně na dvou až třech příkladech ověří správný postup práce.
- Žáky vedeme k samostatnému používání učebnic, slovníků, pravidel...
- Žáci si samostatně pozorně a pečlivě vypracují úkol.
- Žáci si nejprve sami zkontrolují vypracovaný úkol za použití učebnice, slovníku...
- Žáci se učí zodpovídat za správné splnění úkolu, spoléhat na vlastní znalosti a dovednosti a učit se hodnotit vlastní práci.

Někdy vedeme žáky ke vzájemné kontrole vypracovaného úkolu mezi dvěma spolužáky. po splnění úkolu vychovatelka zhodnotí práce žáků, vede žáky k samostatné opravě chyb. Je důležité si uvědomit, jak kladně motivuje pochvala dítě, které je průměrné, či zaostávající, při vypracování úkolu si dal záležet a vypracoval úkol lépe, než od něj očekáváme.

4.5.3. Vycházky a jejich využití ve školní družině

Vycházky slouží k:

- pozorování a vnímání krásy v přírodě,
- uplatňování zásad ochrany přírody,
- orientaci v terénu,
- odhady výšky a vzdálenosti,
- přesuny k určeným místům,
- procvičování branných prvků.

Úkolem vycházek je:

- všimnout si okolí, hledat a poznávat různé druhy rostlin, stromů a živočichů,
- pozorovat zajímavé přírodní jevy, změny ročních období apod.

Cílem vycházek je rozvíjení poznávacích schopností (rozumový vývoj), upevnování zdraví pobytem na čerstvém vzduchu, rozvíjení zájmu o přírodu a dění kolem nás, upevnování návyků správného oblékání, vést děti ke vnímání a prožívání přírodních krás.

4.5.4. Literární výchova a výchova k čtenářství

Náplní školní družiny jsou: i

- poslechové činnosti, práce s knihou, s dětskými časopisy, p
- prohlížení ilustrací knih a časopisů.

Všechny tyto aktivity mají podporovat výchovu ke čtenářství. Předčítání dětem není náhodnou improvizovanou náplní, ale pečlivě připravovanou činností výběrem textu, navozením atmosféry, usazením posluchačů i následným rozhovorem o textu. Každý přečtený příběh by měl mít návaznost v dalších činnostech – např. výtvarné vyjádření ilustrací, pohybová hra související s přečteným textem, dramatizace pohádek....

4.5.5 Didaktické hry

Činnosti by měly sledovat osnovy pro výuku základních předmětů s přizpůsobením podle schopností každého žáka. Měly by být uspořádány tak, aby pomohly opakovat a upevňovat vědomosti, rozvíjet je a v návaznosti získávat nové.

Je třeba s opatrností nakládat s organizační formou soutěže z důvodu rozdělení skupiny s různými schopnostními charakteristikami. Pro nadanější by měly být připravené činnosti, za které mohou být zaslouženě pochváleni, pro jedince s nižší úrovní schopností je třeba připravit rozšiřující aktivity s přiměřeně obtížným řešením.

Didaktické hry mohou být organizovány v těchto prostorech:

a) Didaktické hry při pobytu venku

Organizované zpravidla ihned po ukončení pohybových činností. První hra je zábavná s tělovýchovným prvkem s dokazováním tělesné zdatnosti, cvičením postřehu a obratnosti. Druhá je s didaktickým obsahem. Dítě jmenuje co vidí kolem sebe, zařazuje do skupin apod.

b) Didaktické hry při pobytu v místnosti

Mají následovat po úplném zklidnění a regeneraci schopností, mohou obsahovat široké spektrum didaktických her. Mohou obsahovat i písemné zpracovávání domácích cvičení, která jsou nejobtížnějším úsekem přípravy na vyučování. Vyžaduje úzkou spolupráci vychovatele s učiteli, soustředění, individuální přístup k dětem, průběžné hodnocení a stále sledování práce.

a) Čtení, psaní, jazyková a literární výchova

Cíle:

- *cvičení paměti a postřehu*
- *pozorování a přemýšlení o věcech kolem nás*
- *spojování hudební složky se slovem obrazem a pohybem*
- *rozvíjení slovní zásoby a upevňování probraného učiva*
- *vnímání rytmu a melodie mluveného i psaného slova*
- *cvičení postřehu, udržování důležitých informací v paměti, podpora tvořivého myšlení*
- *zdokonalování techniky čtení, správného vyslovování, vnímání melodie a rytmu*

Obsah činností:

- cvičení na rozvoj paměti (vyjmenovávání výrazu spojených s určitým tématem)
- cvičení na postřeh a logické myšlení (co chybí na obrázku, co se změnilo...)
- cvičení na rozvoj slovní zásoby (příběhy podle obrázků, rýmování, hledání více významů jednotlivých slov...)
- cvičení sluchové diferenciacce (najít co nejvíce obrázků začínajících určitým písmenem,
- cvičení rychlosti a vytrvalosti)

- výchovné besedy (povídání (diskutování) o určitém tématu blízkém dětem – např. školní jídelniček, prázdniny...)
- exkurze, vycházky a pozorování (prohlídka okolí školy a důležitých institucí, hry s poznáváním určitého prostředí, pozorování přírody v jednotlivých ročních obdobích)

b) Matematika

Cíle:

- *cvičení postřehu a paměti*
- *cvičení rychlosti*
- *cvičení kombinačních schopností*
- *cvičení matematických představ*

Obsah:

- vycházky spojené s pozorováním okolí (zařazování do skupin, vzájemné porovnávání různých předmětů a jevů (domů, dopravních prostředků, lidí)
- cvičení paměti a rychlosti (pamatování počtu, přiřazování počtu k číslům, povídání básničky obsahující nějaké číslo)
- cvičení postřehu (porovnávání více-méně, číslice najděte se, číslicový závod – namalujte tři květiny, domino)
- cvičení motoriky (stavění obrazců z určitého počtu z předmětů, venku - hra na čísla.)
- cvičení pozornosti (spočítání písmen, slabik ve větě)

c) Rozumová výchova

Cíle:

- *vytváření vztahu ke společnosti společenským hodnotám, přírodě a jejich vzájemným vztahům*
- *podněcování k přemýšlení o věcech a jevech v okolí*
- *upevňování vědomostí v praktických situacích*

Obsah:

- pozorování okolí ve škole, na vycházce
- cvičení chování v praktických situacích (při přecházení silnice, při kontaktu s dalšími lidmi)
- povídání o různých tématech s využitím názorného materiálu (oblast přírody i společnosti, vychází se z tématických okruhů osnov pro ZŠ)
- využití hádanek a zábavných otázek
- získávání vědomostí pomocí čteného textu (pohádky, jednoduchého příběhu)
- hledání požadovaných obrázků a textu v knihách a časopisech

Použitá literatura:

1. BLÁHA V...: *Výchovně vzdělávací činnost ve školní družině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1984.
2. DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Cvičíme a hrajeme si*. 1. vyd. Olomouc: Hanex, 1995. 101 s. ISBN 80-85783-07-X
3. HÁJEK, Bedřich, PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Školní družina*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 160 s. ISBN 80-7178-751-5
4. HOLEYŠOVSKÁ, Anna. *Rok ve školní družině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 168 s. ISBN 80-7178-752-3
5. JESENSKÝ, Ján. *Základy komprehenzivní speciální pedagogiky*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. 275 s. ISBN: 80-7041-116-1

6. MACHKOVÁ, Eva. *Metodika dramatické výchovy: zásobník dramatických her a improvizací*. 7. rozšířené vydání. Praha: IPOS, 1995. 149 s. ISBN 80-7068-041-5
7. MARKOVÁ Zdenka: *Hry a nápady pro školáčky*. Praha: Grada Publishing a.s. 2002
8. OPRAVILOVÁ, Eva, GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Rok v mateřské škole : Kurikulum předškolní výchovy*. 1. vyd. Praha. Portál, 2003. 496 s. ISBN 80-7178-847-3
9. PAUSEWANGENOVÁ Elfriede. *130 Didaktických her*. Praha: Portál, 1993.
10. PRŮCHA, J, WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*.1. vyd. Praha: Portál, 1995. 292 s. ISBN 80-7178-029-4
11. SMITH, Charles: *Třída plná pohody*. Z anglického originálu „The Peaceful classroom“. Praha: Portál, 1994.
12. SZABOVÁ, Magdaléna. *Cvičení pro rozvoj psychomotoriky: stimulační hry pro děti od 3 let*. 1. vyd. Praha:Portál, 1999. 152 s. ISBN 80-7178-276-9